

ДИСКУСІЙНІ ПИТАННЯ ЩОДО ТРАКТУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ СУТНОСТІ ТА ЗМІСТУ ДЕФІНІЦІЇ «ЕФЕКТИВНІСТЬ ФУНКЦІОНУВАННЯ» КОРПОРАТИВНИХ СТРУКТУР

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями. У сучасний період трансформації умов господарювання зацікавленість проблемою ефективності виникає на різних рівнях управління економікою — від власників корпоративних структур (КС) до керівників держави, про що свідчать численні роботи і вітчизняних, і зарубіжних науковців у цій галузі. Ефективність вважають головною характеристикою діяльності та ключовим поняттям економічної науки, широко використовують в назвах видань, конференції, бізнес-тренінгів та круглих столів. Але класичне визначення ефективності, запропоноване ще К. Марксом [1], відповідно до якого мінімальне авансування капіталу повинно призводити до максимальної додаткової вартості, не відображає всієї сучасної сутності та змісту дефініції «ефективність функціонування» КС. Як і інші найбільш загальні дефініції економічної науки, категорія ефективності безперервно розвивається, а її зміст поступово змінюється та ускладнюється.

Треба також зазначити, що вагомою проблемою є ототожнення більшістю фахівців дефініцій «ефективність функціонування» та «ефективність виробництва». У цьому випадку ефективність розглядають як результативність використання уречевленої у засобах виробництва праці та продуктивності праці. Такі підходи до визначення ефективності є статичними, вони не розкривають механізму забезпечення підвищення ефективності функціонування КС.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання проблеми. На сьогоднішній день переважна більшість науковців користуються окремими розрізненими критеріями ефективності, які в результаті їх застосування дають односторонні характеристики. Увага здебільшого приділяється окремим показникам ефективності, таким, як фінансовий стан [2; 3], прибутковість та рентабельність [4], ефективність використання ресурсного потенціалу [5]. Окрема увага приділяється питанню аудиту ефективності [6], створенню центрів відповідальності [7]. Переважна більшість науковців зосереджує свою увагу на визначенні ефективності виробництва, а не на ефективності функціонування КС. На нашу думку, необхідно розмежувати ці поняття, адже

ефективність функціонування КС набагато ширшого значення: охоплює і ефективність виробництва, і ефективність інших сторін функціонування КС, пов'язаних з аналізом ринків збуту, вивченням потреб споживачів, управлінням фінансами і персоналом, розподілом ресурсів, готової продукції. Таким чином, у фаховій літературі не існує єдиного підходу до визначення ефективності функціонування КС, хоча склад показників у перерахованих авторів принципово не відрізняється.

Необхідно звернути увагу на невизначеність щодо критеріїв оцінки ефективності функціонування КС, яка має негативні економічні та соціальні наслідки, оскільки спонукає до неузгодженої діяльності та неможливості співставлення отриманих даних. Отже, дослідження в цьому напрямку потребує узагальнення результатів роботи багатьох економістів у сфері визначення ефективності функціонування КС, зокрема її видів та критеріїв оцінки, що обумовлює актуальність обраної теми.

Метою нашої статті є дослідження економічної сутності та змісту дефініції «ефективність функціонування» для подальшого застосування її в теорії та практиці прийняття управлінських рішень.

Основний матеріал дослідження з повним обґрунтуванням наукових результатів. Розглядаючи економічну сутність дефініції «ефективність функціонування», доходимо до висновку, що ефективність — це складна економічна категорія, для вимірювання якої використовують значну кількість різних показників. За своїм змістом ефективність є відношенням результату до витрат чи ресурсів [8; 9; 10]. Проте науковці радять розраховувати не лише показники ефективності використовуваних ресурсів, а й показники якості та конкурентоспроможності виробленої продукції [11, с.12].

У процесі дослідження літературних джерел щодо вивчення цієї проблеми було визначено, що «ефективність є однією з важливих загальних категорій і водночас ключовим поняттям господарської практики. Вона властива всьому відтворювальному процесу в цілому і всім його фазам (виробництву, розподілу, обміну і споживанню) і знаходить своє вираження й реальне втілення в діяльності будь-якої господарської ланки й господарських систем всіх рівнів» [12].

Рис. 1. Класифікація видів ефективності*

*Складено автором на основі даних [14, с. 518; 15, с. 285; 16, с. 451 — 452]

Також відбуваються спроби виділити критерії ефективності функціонування КС: 1. Дієвість — ступінь досягнення цілі. Для її виміру порівнюють планові та фактичні показники дієвості, розраховують індекс дієвості, які характеризують ступінь досягнення мети в одному періоді порівняно з іншим. 2. Економічність — ступінь використання ресурсів. Економічність оцінюють шляхом порівняння ресурсів, які передбачається використати для досягнення поставлених цілей, виконання робіт (послуг) з фактичним обсягом використаних ресурсів. 3. Якість — відповідність системи вимогам, специфікаціям та очікуванням клієнтів, у тому числі своєчасність і зручність виконання робіт (послуг). 4. Прибутковість — співвідношення між валовими доходами та сумарними витратами. Конкретними показниками прибутковості є прибутковість продажу (обороту), активів та власного капіталу. 5. Продуктивність — співвідношення кількості продукції до витрат на її випуск. 6. Якість праці — ступінь задово-

лення потреб та очікувань учасників виробництва в процесі трудової діяльності, зокрема престижність роботи, почуття безпеки, впевненості, задоволеності працівників організації. 7. Інноваційність — ступінь використання науково-технічного потенціалу підприємства, впровадження виробничих та управлінських новацій [13, с. 211 — 212].

Узагальнюючи погляди науковців, що займаються вирішенням задач оцінки ефективності функціонування, можна стверджувати, що ефективність є складною категорією, яка утворюється на КС під впливом сукупності чинників зовнішнього і внутрішнього середовища — економічних, правових, соціальних, організаційних, технологічних [14, с. 517]. Тому оцінка ефективності вимагає класифікації чинників забезпечення ефективності функціонування КС залежно від рівня впливу. Доведено, що домінуючий вплив на механізм ефективного функціонування КС чинять на макрорівні (держава та законодавча система), на

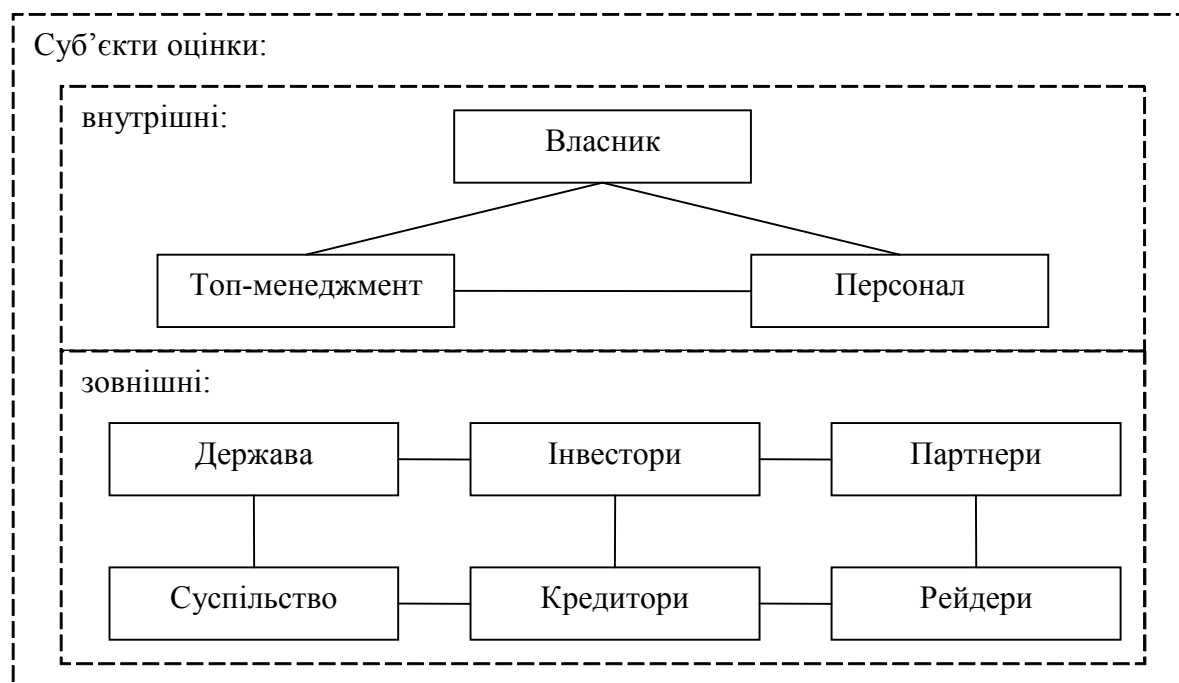

Рис. 2. Суб'єкти оцінки ефективності функціонування КС

мезорівні (особливості галузі та регіону), на мікрорівні (акціонери та органи управління).

Оцінка ефективності — це інструмент, за допомогою якого можливо визначити наскільки діяльність КС відповідає рівню стратегічних цілей, зміцненню та росту ринкової вартості КС. Оцінка ефективності функціонування застосовується для складання аналітичних оцінок та прийняття управлінських рішень. З огляду на це, важливим є виокремлення за певними ознаками (класифікація) відповідних видів ефективності, кожний з яких має практичне значення для КС (див. рис. 1). Запропонована система видів ефективності дає змогу комплексно підходити до вирішення питання оцінки ефективності функціонування КС.

У процесі оцінки ефективності важливо встановити, для яких цілей може проводитися оцінка ефективності функціонування КС [17, с. 186 — 187]. Цілі визначення ефективності функціонування КС залежать від інтересів учасників корпоративних відносин (див. рис. 2), які зацікавлені в однозначній оцінці ефективності функціонування КС, а також в отриманні об'єктивної та достовірної інформації. Цілями внутрішніх суб'єктів оцінки є:

- збільшення обсягів реалізації та прибутку;
- захоплення нових ринків збуту та закріплення позицій на існуючих;
- збільшення вартості, покращення ділової репутації та іміджу КС;
- забезпечення економічної безпеки;

— розробка стратегії розвитку, розгляд пропозиції випуску акцій, вибір варіанта розпорядження власністю;

— розробка системи мотивації персоналу тощо. Цілями зовнішніх суб'єктів переважно є:

- перевірка фінансової дієздатності позичальника;
- аудит котирувань цінних паперів;
- установлення розміру страхового внеску та страхових виплат;
- підготовка підприємства до приватизації;
- оцінка повноти визначення оподаткованої бази для різних видів податків;
- оцінка для судових цілей;
- перевірка доцільності інвестиційних вкладень тощо.

Науковці виділяють різні підходи щодо оцінки ефективності [18, с. 22; 19, с. 466 — 470; 20, с. 74; 21, с. 525 — 535], але існує необхідність їх узагальнення та адаптації до сучасної практики функціонування КС:

1. Цільовий підхід є одним із сучасних інструментів всебічної й комплексної оцінки ефективності, досить широко застосовуваних у практиці управління. Основна його ідея — ефективність КС визначається її здатністю досягати поставленої мети. Цільовий підхід жорстко зорієнтований на перспективу, потребує чіткого формування мети розвитку, визначення необхідних шляхів та ресурсів їхнього досягнення.

2. Системний підхід можна застосовувати на

різних рівнях — від окремого працівника до КС в цілому. У кожному випадку об'єкт оцінки розглядається як цілісна система. Управління ним тим ефективніше, чим оптимальніше підібрані елементи системи і скоординовані дії. З позицій системного підходу підкреслюється взаємодія і в межах КС, і взаємодія КС із зовнішнім середовищем. Цей підхід більше зосереджується не на визначених цілях, а на засобах, необхідних для їх досягнення. Найбільші переваги системний підхід має в тому випадку, коли цілі визначені не точно і можуть бути змінені в процесі функціонування КС або змін у зовнішньому середовищі.

3. Внутрішньоорганізаційний підхід визначає якість управління, широко застосовується під час аналізу корпоративних конфліктів, насамперед у сфері управлінських відносин. В основі цього підходу лежить тип системи контролю й координації, ступінь централізації й регламентації, прийнятий в КС. Внутрішньоорганізаційний підхід є ефективним засобом для забезпечення й оцінювання гармонійного функціонування КС на рівні міжособистісних і міжгрупових відносин, де людський чинник стає джерелом конкурентних переваг. Цей підхід дає точне визначення пріоритетів в підвищенні кваліфікації кадрів та корпоративному розвитку.

4. Конкурентний підхід передбачає задоволення інтересів зацікавлених сторін (власників, персоналу, клієнтів, партнерів, держави, громади тощо). Важко назвати єдиний критерій для оцінки ефективності, оскільки зацікавлені сторони, чий інтерес носять суб'єктивний характер, розглядають КС з різних поглядів. Такий підхід практично означає прийняття за основу стратегії обмеженої оптимізації, за якої досягнення будь-якої однієї мети КС обмежується вимогами реалізації іншої мети. Це приводить до необхідності дотримання відповідного балансу між такими різними за значенням завданнями, як, наприклад, обсяг продажів, прибуток, доходи, інтереси персоналу, клієнтів і місцевих органів влади, захист навколишнього середовища тощо.

Кожен із поданих підходів оцінювання ефективності КС має свої переваги і недоліки та може бути корисним у певній управлінській ситуації і при відповідних вихідних умовах, у яких топ-менеджмент приймає рішення про вибір критерію ефективності.

Висновки. Таким чином, можна зробити висновки, що найбільш дискусійними є такі питання: визначення економічної сутності та змісту дефініції «ефективність функціонування»; формування системи показників оцінки ефективності відповідно до її видів та критеріїв оцінки.

У рамках проведеного дослідження обґрунтовано необхідність розмежовувати поняття «ефективність

виробництва» та «ефективність функціонування»; надано класифікацію видів ефективності, кожний з яких має практичне значення для КС; виділено цілі проведення оцінки ефективності залежно від учасників корпоративних відносин; узагальнено основні підходи щодо оцінки ефективності.

Література

1. **Маркс К.** Капитал / К. Маркс, Ф. Энгельс. — 2 изд. — М. : Госполитиздат, 1961. — Т. 26, ч. 2. — С. 703.
2. **Устинко С. В.** Вибір показників оцінки ефективності діяльності підприємств / С. В. Устинко // Формування ринкових відносин в Україні. — 2004. — №12 (43). — С. 83 — 85.
3. **Інгільдєєва Е. Р.** Визначення фінансових аспектів щодо оцінки ефективності діяльності підприємства / Е. Р. Інгільдєєва, Т. Є. Рубан // Наукові праці ДонНТУ. Серія : економічна. — 2005. — Випуск 100-1. — С. 128—133.
4. **Васильєв М. И.** Прибыль как важнейший индикатор эффективного развития предприятия / М. И. Васильев // Аспирант и соискатель. — 2005. — № 3. — С. 20 — 31.
5. **Писаревський І. М.** Підвищення ефективності використання ресурсів у плануванні виробничих процесів / І. М. Писаревський // Фінанси України. — 2005. — № 10 — С. 91 — 100.
6. **Левицька С.** Правове регулювання аудиту ефективності / С. Левицька // Економіка України. — 2005. — № 3. — С. 68 — 76.
7. **Левицька С. О.** Центри відповідальності: критерії створення та ефективного функціонування / С. О. Левицька, Р. Є. Федів // Вісник Нац. ун-ту водного господарства та природокористування. Серія : Економіка. — 2008. — Вип. 4 (44). — С. 86 — 99.
8. **Мочерний С. В.** Економічна енциклопедія : у 3-х т. / С. В. Мочерний. — К. : Видавничий центр «Академія», 2000. — Т. 2. — 842 с.
9. **Савицкая Г. В.** Анализ эффективности деятельности предприятий / Г. В. Савицкая. — М. : ООО «Новое издание». — 2003. — 160 с.
10. **Райзберг Б. А.** Современный экономический словарь / Б. А. Райзберг, Л. Ш. Лозовский, Е. Б. Стародубцева. — 2-е изд. — М. : ИНФРА-М, 1998. — 479 с. — С. 412.
11. **Коробов М. Я.** Фінансово-економічний аналіз діяльності підприємств : навч. посіб. / М. Я. Коробов. — К. : Знання, КОО, 2000. — 378 с.
12. **Николаев М. В.** Содержание категории «эффективность» / М. В. Николаев // Вестник Нижегородского университета им. Н. И. Лобачевского. Серия : экономика и финансы. — 2005. — Вип. 1. — С. 553.
13. **Лігоненко Л. О.** Дискусійні питання щодо трактування сутності та співвідношення понять «ефективність» і «результативність» управління підприємством / Л. О. Лігоненко // Актуальні проблеми економіки. — 2008. — № 10 (88). — С. 207 — 216.
14. **Економіка підприємства** : підручник / за заг. ред.

Н. М. Ушакової. — К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2005. — 569 с. 15. **Економіка підприємства** : навч. посіб. / за заг. ред. А.В. Шегди. — 3-тє вид., випр. — К. : Знання — Прес, 2003. — 335 с. 16. **Економіка підприємства** : підручник / за заг. ред. С. Ф. Покропивного. — 2-ге вид., перероб. та доп. — К.: КНЕУ, 2001. — 528 с. 17. **Гавва В. Н.** Потенціал підприємства: формування та оцінювання : навч. посіб. / В. Н. Гавва, Е. А. Божко. — К. : Центр навч. літ., 2004. — 224 с. 18. **Назарова Г. В.** Організаційно-структурна розбудова підприємства в системі корпоративного управління : автореф. дисертації / Г. В. Назарова. — Харків : Інформаційно-правовий центр «Ксилон», 2005. — 37 с. 19. **Задихайло Д. В.** Корпоративне управління : навч. посіб. / Д. В. Задихайло, О. Р. Кібенко, Г. В. Назарова. — Х. : Еспада, 2003. — 688 с. 20. **Моррисей Дж.** Целевое управление организацией / Дж. Моррисей. — М. : Сов. радио, 1979. — С. 74. 21. **Шегда А. В.** Менеджмент : підручник / А. В. Шегда. — К. : Знання, 2004. — 687 с.

Ховрак І. В. Дискусійні питання щодо трактування економічної сутності та змісту дефініції «ефективність функціонування» корпоративних структур

У статті критично проаналізовано трактування сутності дефініції «ефективність функціонування» у працях вітчизняних та іноземних науковців та обґрунтовано необхідність розмежовувати дефініції «ефективність виробництва» та «ефективність функціонування».

Автором розроблено класифікацію видів ефективності за такими ознаками: цільовий зміст, вид господарської діяльності, рівень визначення, умови оцінювання, ступінь збільшення ефекту, метод розрахунку, напрямки функціонування, характер показників. Кожний вид має практичне значення для функціонування корпоративних структур.

У рамках проведеного дослідження доведено, що суб'єкти корпоративних відносин (внутрішні та зовнішні) використовують різноманітні критерії для оцінки ефективності, а також узагальнено основні підходи щодо оцінки ефективності (цільовий, системний, внутрішньо організаційний та конкурентний підхід).

Ключові слова: ефективність, функціонування, структура, корпорація, конкуренція, організація.

Ховрак И. В. Дискуссионные вопросы относительно трактовки экономической сущности и содержания дефиниции «эффективность функционирования» корпоративных структур

В статье критически проанализирована трактов-

ка сущности дефиниции «эффективность функционирования» в трудах отечественных и иностранных ученых и обосновано необходимость разграничивать дефиниции «эффективность производства» и «эффективность функционирования».

Автором разработана классификация видов эффективности по следующим признакам: целевое содержание, вид хозяйственной деятельности, уровень определения, условия оценивания, степень увеличения эффекта, метод расчета, направления функционирования, характер показателей. Каждый вид имеет практическое значение для функционирования корпоративных структур.

В рамках проведенного исследования доказано, что субъекты корпоративных отношений (внутренние и внешние) используют разнообразные критерии для оценки эффективности, а также обобщенно основные подходы относительно оценки эффективности (целевой, системный, внутренне организационный и конкурентный подход).

Ключевые слова: эффективность, функционирование, структура, корпорация, конкуренция, организация.

Khovrak I. V. Debatable questions are in relation to interpretation of economic essence and maintenance of definition «efficiency of functioning» corporate structures

Interpretation of essence of definition is critically analysed in the article «efficiency of functioning» in labours of domestic and foreign research workers and grounded necessity to differentiate definitions «efficiency of production» but «efficiency of functioning».

An author is develop classification of types of efficiency on the followings signs: having a special purpose maintenance, type of economic activity, level of determination, evaluation condition, degree of increase of effect, method of calculation, directions of functioning, character of indexes. A practical value has every kind for functioning of corporate structures.

It is proved within the framework of the conducted research, that the subjects of corporate relations (internal and external) use various criteria for the estimation of efficiency, and also generalized basic approaches in relation to the estimation of efficiency (having a special purpose,, inwardly organizational and competition approach of the systems).

Key words: efficiency, functioning, structure, corporation, competition, organization.